

Fellenoord

van levendig stukje stad naar
druk verkeersknooppunt

INHOUD

Fellenoord vroeger – Peter Thoben → P 5

In de ban van groei – René Erven → P 29

Fellenoord als ruimtelijk experiment – Herman Kerkdijk → P 31

Colofon → P 32

↑ In het voormalige districtsgebouw van PTT-Telecom is nu Microstad gevestigd. In het monumentale gebouw vinden tijdens Open Monumentendag 2024 onder meer lezingen plaats. Opname medio 1993. **Beeld: RHCE.**

Routes, netwerken en verbindingen

Het thema van de nationale Open Monumentendag 2024 is: 'Erfgoed van routes, netwerken en verbindingen'. In Eindhoven vertellen we het verhaal van het hoogspoor en het Noordplein.

De aanleg van het Eindhovens Kanaal en het spoor gaven in de negentiende eeuw een belangrijke impuls aan de industrialisatie en groei van de stad, maar zorgden tegelijk voor enorme stedelijke problemen. Met grote regelmaat stonden Eindhovenaren te wachten voor de gesloten spoorbomen als er gerangeerd werd of een lange goederentrein passeerde. Na de oorlog zorgde de explosieve groei van de automobiliteit voor problemen.

Bestuurders kwamen met rigoureuze oplossingen: het spoor werd verplaatst en verhoogd, en op het Noordplein – nu: Fellenoord – werden brede verkeerswegen naar Amerikaanse model aangelegd. De schaduwkant daarvan was dat er een levendig stuk stad met de grond gelijk werd gemaakt en van de kaart verdween.

In deze brochure staat het verhaal over Fellenoord centraal. Peter Thoben doet een poging de geschiedenis van deze plek terug te halen op basis van kranten en andere historische bronnen. Het resulteert in een petite histoire, caleidoscopisch en kleurrijk. René Erven vertelt het verhaal van een stad die in de ban raakte van een grootstedelijk ideaal en de auto omarmde als hét vervoersmiddel van de toekomst. En, Herman Kerkdijk onderzoekt in zijn artikel of het verleden van Fellenoord een rol kan spelen bij de uitwerking van de ambitieuze plannen voor de toekomst van dit bijzondere stukje Eindhoven.

Maar tijdens het Open Monumentenweekend gebeurt er meer. Er zijn niet alleen lezingen en wandelingen, ook tal van monumenten openen hun deuren. Het volledige activiteitenprogramma staat online: www.architectuurcentrumeindhoven.nl

Fellenoord vroeger

Knooppunt vlak voor de stad

Op oude landkaarten, zoals van de kaartenmakers Hendrik Verhees (1744-1813) uit 1783 en 1778 en C. baron Kraijenhoff (1758-1840) uit 1801, staat de naam 'Fellen Oort' ingetekend. Een buurtschap met enige bebouwing in de gemeente Woensel direct grenzend aan het stadje Eindhoven. Het toponiem Fellenoord komt vaker voor. Het woord is waarschijnlijk een verbastering van 'felle voorde', een lastige of gevaarlijke doorwaadbare plaats. 'Fel' betekent gevaarlijk en 'voorde' is een begaanbare oversteekplaats in drassig gebied. **1)**

De reizende dominee Stephanus Hanewinckel (1766-1856) geeft in 1803 de volgende omschrijving van het gehucht: 'Fellenoord is ene Buurt van Woensel, welke vlak by Eindhoven ligt, en slechts door ene smalle gracht van hetzelfde worden gescheiden; de huizen liggen hier Stadwyze by elkanderen, en de straten zyn met stenen belegd. Door deze buurt loopt de weg van Eindhoven naar 's Hertogenbosch, als men een weinig ter regte zyde afwykt, en naar Oirschot, als men zich lings afwendt.' **2)**

Diverse wegen komen in Fellenoord samen: de steenweg uit 's-Hertogenbosch, de Lijmbeekstraat uit de richting Oirschot, de Kruisstraat uit het centrum van Woensel en de Broekseweg uit de richting Eckart en Son. Al sinds 1664 is de Fellenoord geplaveid, dus jaren voordat de steenweg uit 's-Hertogenbosch naar Luik in 1818 is voltooid. Pas in de jaren 1880 worden andere wegen bestraat. Langs deze wegen bevindt zich lintbebouwing, die aan het eind van de negentiende eeuw vlak voor de stad verdicht en een meer stedelijk karakter krijgt. Dan worden er, bij gebrek aan expansiemogelijkheden en woningnood in het overvolle Eindhoven, op Fellenoord zijstraten met huizen gebouwd.

↑ Detail van de kaart van C. baron Kraijenhoff uit 1801. Beeld: Collectie Jos en Bauke Hüsken.

↓ De spoorwegoverweg op de hoek van de Oude Bogert en Fellenoord, circa 1920-1925.

Beeld: Jan Spoorenberg

Eindhoven. Fellenoord.

↑ Verkeersdrukte: fietsers en voetgangers bij de Woenselse overweg, met voetgangersbrug, 1929. Beeld: RHCE.

↓ Verlengde houten voetbrug over de Parallelweg, circa 1935. Beeld: EIB

In 1866 wordt de spoorlijn met station net buiten de stad Eindhoven, in de gemeente Woensel, aangelegd. Na hevig verzet van Woensel, vanwege derving van belasting-opbrengsten, wordt in 1874 het spoorgebied – evenals het gebied ‘Het Klooster’ met Mariënhage ten zuiden ervan – bij de gemeente Eindhoven getrokken. Er is zelfs even sprake om de hele Fellenoord te annexeren.

De spoorwegovergang bij de Fellenoord is, mede door het rangeerterrein, al in 1883 en 1887 een doorn in het oog van de lokale bevolking. Er doen zich regelmatig ongelukken voor wanneer de slagbomen niet tijdig dichtgaan voor de naderende stoomtreinen. De overweg groeit in deze jaren uit tot een immens probleem. De slagbomen zijn gemiddeld zo’n vijf uur per etmaal gesloten en vormen daardoor een barrière met lange wachttijden. In mei 1921 liggen de plannen klaar voor een voetgangersbrug over het spoor en wordt er gewag gemaakt van ‘eene definitieve oplossing der Overwegkwestie’ met ‘het maken van hoogspoor door de kom der gemeente Eindhoven’. In oktober 1923 kan de ijzeren voetbrug in gebruik genomen worden, waar duizenden mensen per dag al dan niet met fiets overheen klauteren om niet te hoeven wachten voor de gesloten bomen. In 1930 wordt die na sloop van een pand aan de Emmasingel verlengd met een houten voetbrug over de Parallelweg om de veiligheid te verbeteren. 3)

Door de vele foto’s, gedichten en zelfs een lied ‘De boomen van den overweg’ van humorist-conferencier Frans Vilé (1888-1948) leeft de ‘beruchte’ en ‘verfoeide’ overweg van Fellenoord in het collectieve geheugen voort.

↑ Frans Vilé, De boomen van den overweg. Beeld: RHCE.

↑ Winkel 'De Doornboom' van Vlijmincx-de Vocht aan de Fellenoord met rechts de Broekseweg, 1900-1910. Beeld Jan Spoorenberg.

↓ Slagerij Jac. Spoorenberg-Willemsen, circa 1913. Beeld: EiB.

Bedrijvigheid

De Fellenoord en directe omgeving wordt tegen het eind van de negentiende eeuw in toenemende mate een dynamisch gebied, waar gebouwd, gewerkt, gehandeld én geleefd wordt. Een precieze reconstructie van de straten en de bedrijvigheid is niet eenvoudig omdat er weinig houvast is onder meer door veranderingen van straatnamen en omnummeringen. Deze hebben plaatsgevonden bij de overgang naar Groot-Eindhoven in 1920 en in 1937. Ook door de bombardementen tijdens de Tweede Wereldoorlog én door de afbraak in de naoorlogse periode is reconstructie moeilijk.

Desondanks ontstaat door de bestudering van de archiefstukken en oude kranten een intrigerend beeld van de bedrijvigheid in het gebied. Tot de oudere herbergen in de negentiende eeuw op Fellenoord behoort herberg en brouwerij De Witte Wan van Jan Spoorenberg, die tevens het beroep van voerman uitoefent. Diens kleinzoon Jan Spoorenberg-Sijkens exploiteert eveneens een herberg en koffiehuis. Maar hij is er niet de enige, de bronnen vermelden ook als herbergier, logementhouder, koffiehuisouder of tapper: Piet van Bergeijk, Piet Eliëns-Hezemans, Wilhelmus van Habraken-van Lith, Mathijs van Litsenburg, Jan de Laat, Joh. van Kessel-Latour, Francis van Keulen, Jan van Beek, weduwe P. Bogers. Die koffiehuisen zijn de voorlopers van het café.

Ook houden hier notarissen hun publieke verkopen van: onroerend goed, inboedels, hooi, bomen, brand- en hakhout, en afbraakmaterialen. In advertenties van de verkoop van panden staat vaak vermeld dat deze geschikt zijn (na verbouwing) als herberg of winkel. Daarnaast zijn er nogal wat sigarenfabriekjes: bijvoorbeeld van Van Daal & Co, Corn. van Kemenade, Lamb. Sundermann, Gebrs Van Hapert, Jac. van den Broek, Gebrs Van Gennip, Gebrs Maas. Kranten maken regelmatig melding van brandjes bij deze fabrikanten.

Ondanks de eerste drankwet van 1881, die onder meer 'ter beteugeling van openbare dronkenschap' is ingevoerd, wordt er met regelmaat melding gemaakt van onrustbarend drankmisbruik. Er is sprake van baldadigheid in en rond de cafés, er worden bijvoorbeeld ruiten ingegooid en er vinden vecht- en steekpartijen tot bloedens toe plaats. Ook wordt er melding gemaakt van een overleden baby die in een privaat wordt aangetroffen. Met carnaval en kermis adverteren de cafés met dansvertier op de muziek van een Gaudinorgel of Mortier Orchestrion en is er vermaak met cabaret. Ook is er sprake van prostitutie in het gebied. Misschien is dat niet zo vreemd, want in 1906 wordt er in een raadsvergadering opgemerkt: 'Op Fellenoord is nooit politie en daar woont toch zoowat de helft van Woensel's bevolking' 4)

↑ Firma Wed. A.A. Notten in koloniale waren en woonhuis aan de Fellenoord, 1910-1920. Beeld: RHCE.

↓ Bakkerij Heintje van Liempd-van der Sommen aan 't Eindje 42, 1908. Beeld RHCE.

↓ Voorzijde magazijn met woonhuis van 'moeder Notten', 1920. Beeld RHCE.

Een van de oudste panden is 'De Doornboom' op de hoek Fellenoord en Broekseweg, dat in het bezit is van de familie Nicolaas Spoorenberg. Hierin is een logement met stallingen en remise gevestigd. Dit pand gaat in 1868 over in handen van de Martinus Johannes Vlijmncx (1839-1893), die in 1865 met Maria Magdalena de Vocht (1838-1924) uit Bladel was getrouwd. Hij handelt in kruidenierswaren, jenever en likeuren, en start ook een zoutziederij, olieslagerij, bierbrouwerij en koffiebranderij. Later komen er filialen in Eindhoven aan de Kleine Berg en Rechtestraat en nog 45 vestigingen in omliggende plaatsen. In 1918 gaat dit kruideniersbedrijf een samenwerking aan met de EDAH uit Helmond.

Een andere Fellenoordse zaak is de 'Wed. A.A. Notten', een winkelketen die ook in Eindhoven en omstreken filialen heeft en op het hoogtepunt zelfs 24 winkels in 'koloniale waren' exploiteert. Het bedrijf is opgericht door Adrianus Andreas Notten (1844-1885), zoon van Johannes Notten, molenaar van de Woenselse of Schimmelse watermolen, en zijn vrouw Maria Gertruda Deelen. In 1872 trouwt hij te Woensel met Cato (Catharina Petronella) van den Heuvel (1850-1922), dochter van een bierbrouwer, en hij staat als 'gemeenteontvanger' te boek. Zijn vrouw runt vermoedelijk de winkel.

In 1882, enkele jaren na de oprichting van het bedrijf in 1877, koopt A.A. Notten op Fellenoord een huis met schuur, erf en tuin. Na zijn dood zet zijn vrouw de zaak voort onder de naam Wed. A.A. Notten. In 1921 wordt haar oudste zoon, Johan J.M. Notten (1873-1951), eigenaar samen met zijn broers Frits J.A. (1878-1958) en Kees J.A. Notten (1880-1959). Met de opkomst van de supermarkten worden de zaken in 1957 opgeheven of overgedaan aan filiaalchefs. Daarmee komt na 80 jaar een eind aan dit Eindhovens grootwinkelbedrijf, dat als grutterswinkel op Fellenoord was gestart.

Een andere Fellenoordse onderneming wordt opgericht door Martinus Jansen (1855-1929). Als zoon van een kousenfabrikant vestigt hij zich na zijn huwelijk met Catharina de Wit (1862-1921) in 1892 op Fellenoord. Hij noemt zich fabrikant van priesterkousen en onder de naam 'Blauwververij De Sleutel' start hij een blauwververij, kousenhandel, wasserij en textielververij. Ook komt de naam 'In de Belgische kous' voor. Na aanschaf van een handvlakbreimachine sticht hij de 'Eerste Nederlandsche fabriek van Belgische kousen' om met garens uit België fijnere kousen te kunnen maken. Bij gebrek aan vrouwelijke arbeiders, die veelal bij Philips aan de slag gaan, wijkt hij uit naar Schijndel. Daar begint hij in 1915 met zijn zoons 'M. Jansen de Wit Stoomkousenfabriek'. 'De Sok' groeit tot een grote fabriek uit met op het hoogtepunt - vlak voor de Tweede Wereldoorlog - zo'n 1450 medewerkers en een vestiging in Turnhout. Uiteindelijk gaat de fabriek in 1985 failliet. 5)

KONIG-NAAIMACHINES,

zijnde een veel verbeterd SINGER systeem.

Deze naaimachines onderscheiden zich door alle anderen door hunne snelle en gemakkelijke werking, en zijn tevens zeer sterk en duurzaam. Ze zijn tevens zeer gemakkelijk te repareren en zijn tevens zeer goedkoop. Ze zijn tevens zeer geschikt voor het naaien van alle soorten van stoffen. Ze zijn tevens zeer geschikt voor het naaien van alle soorten van stoffen. Ze zijn tevens zeer geschikt voor het naaien van alle soorten van stoffen.

Deze naaimachines zijn tevens zeer geschikt voor het naaien van alle soorten van stoffen. Ze zijn tevens zeer geschikt voor het naaien van alle soorten van stoffen. Ze zijn tevens zeer geschikt voor het naaien van alle soorten van stoffen.

Gebr. Luyben, Ameidestraat, Helmond
 te 's Bosch bij C. W. van Liempt-Smits.
 VERBODENSTRAAT 8 12

- Tilburg : Charles Marsé, HEIENSTRAAT 104.
- Eindhoven : J. P. Spoorenberg, Fellenoord 200.
- Oosterhout : N. J. Broeders, OP DE MARKT.

REPARATIEN

aan alle naaimachines. Het werk is tevens zeer goedkoop en spoedig te verrichten.

WIE

is het die het bloed van de werkmán afporst!!!

Werkman, kon u met uw zwaar verdiend loon ter winkel gaan waar u wilt, dan kom ge u veel voordeel doen, want de meeste Meesterkrachten hebben winkel en persen dan nog uw lasten druppel bloed af, daarom heb ik gemaakt mijnne waar een min aan te bieden als volgt:

Paik paik gebrande Java Koffie 25 cts. per pond.
 Peekoffie, los of verpakt, 5 cts. per pond.
 Mager Geldersche Spek 24 cts. per pond.
 Vei Spek, 19 cts. per pond.
 Margarinebiter 15, 20, 21 en 22 cts. per pond.
 Zilver Boekwitmeel 8 cts. per pond, 2 pond 15 cts.
 Soda 2 cts. per pond, 5 pond 12 1/2 cts.
 Groene Zeep 7 1/2 cts., 2 pond 14 cts., 30 pond f 1.50.
 Stofreus 1 stuk 5, 2 st. 9 en 3 st. 17 cts.
 De beroemde Kwakers Havermost 15 cts. per pak, 2 pakken 29 cts.
 Gerookte Geldersche Ham zonder baas 20 cts. p. pl.
 Grijs Papier, zeer sterk, f L. — per risou.
 Paik Paik Hoektabak, 12 cts. per pond.

Verder alle soorten Kruidenierswaren,
 aan zeer scherp concurrerende prijzen.
 Hebes ook aangeleggen paik paik gerookt **Paardenvleesch,**
 uit Grol, allen prachtige billen.

H. N. Obbens-v. d. Laak,
 In den Meierijschen Boor,
 WOENSEL, Fellenoord.

— Blauwververij „de Sleutel.“ —

De ondergeschikte werkt zich behalve aan voor het afmaken en vervaardigen van Priesterkousen. Signale en vult verder het best bijhoudt, alsmede van Heren- en Dames-Overalls. De producten worden met de nieuwste behandeling te geven niet af.

Spoedig en gemakkelijke bediening. Uitnemend concurrerende prijzen.

M. JANSENDE WIT,
 Fabrikant in Priesterkousen
 WOENSEL (Fellenoord).

Megafros.
Pacha.

Vlijmincx-de Vocht

komt niet.

Vlijmincx-de Vocht is er reeds een halve eeuw.

Vlijmincx-de Vocht heeft zich in dien tijd de grootste in het kruideniersvak gemaakt van Noord-Brabant en Limburg.

WAARDOOR?
 Door prima qualiteiten. Door goedkope prijzen.
 Door vlotte en nette bediening.

VLIJMINCX-DE VOCHT biedt alle concurrentie het hoofd.
 En en gros. En en détail.
 En in Courante Artikelen. En in Fijne Artikelen.

Op dus naar **Vlijmincx-de Vocht**
 GROSSIER IN
 Kruideniers- en Groenwaren. Bloem en andere Bakkers-artikelen. Comestiblen en Verduurzaamde Levensmiddelen. Vleeschwaren.
 Godstillerd, Wijn en Likieren. Tabak en Souif.

Hoofdkantoor, Winkel en Magazijnen:
 Woensel, Fellenoord, „DE DOORNBOOM“. Telef. No. 142.

Fillalen.
 Eindhoven, Rechtstr., „DE DOORNBOOM“. Telef. No. 142.
 Eindhoven, Berg, „DE DOORNBOOM“. Telef. No. 203.
 Venraaij, Markt, „DE DOORNBOOM“.
 Vucht, Markt, „DE DOORNBOOM“.

MAGAZIJN DE DOORNBOOM
 KRUIDENIERSWAREN, GEDISTILLEERD,
 STOOMKOFFIEBRANDERIJ, OLIESLAGERIJ
 ZOUWENIGERIJ DEPOT, AMERICAN PETROLEUM COMP.

Winkels zijn aanvankelijk niet van ‘gewone’ burgerhuizen te onderscheiden, hoogstens is er een uitstallkast achter een venster. Pas na 1890 raken etalages in gebruik en is er aandacht voor de uitstraling van de winkelwaar. Fabrieksmatige vervaardiging van producten, gemakkelijker vervoer per trein of auto en de opkomst van merkartikelen zorgen voor uitgebreidere assortimenten.

De meeste kleine winkeliers in Fellenoord verkopen de dagelijkse levensbehoeften. Er zijn slagers zoals: P.Th.P. Thijs, H. N. Obbens-van de Laak, Jac. Ansems, H. van Lith-Habraken, Jac. Spoorenberg-Willemsen en J.H. Valens-Borrenbergen. In 1932 adverteert de ‘Volksslagerij’ en in 1933 ‘De Vleeschhal’. Verder vindt men er Brood-, Koek-, Beschuit- en Banketbakkerij P. Holten-Bockholts, Electriche Brood- en Koekbakkerij Ad. Huggers-Dickmans, Bakkerij H.M.J. de Bont-Mandigers, Bakkerij J.Th. Rigter, De Woenselsche Boter-, Kaas- en Eierhandel Wed. P.J. van Moll-Vinkx, De Theekist van Richters & Co, ’t Fruithuis van M.W. de Rooij, de IJmuider Vischwinkel van Wed. A.C.A. Verhoeven-Tecklenburg en de Aardappel- en Zaadhandelaar H.F. Schetske-Verdonschot, die ook directeur van Bioscoop Luxor Theater én caféhouder aan de Boschdijk is.

Kleding- en schoenenzaken zijn er ook: schoenenmagazijn ‘De Concurrent’ van A.H. Ullings-van Bakel, ‘Het dassenhuis’ van tailleur Cornelis Jolie, ‘Magazijn van ongeregelde goederen St. Jacques’, ‘De Kroon’ en later ‘Au Petit Paris’ van de gezusters Schellekens, ‘Maison Cartigny’ met dameshoeden en bont, Damesmode Gez. Cox, ‘Het Lederwarenhuis’ van J.C. van Hest-van Oirschot en er is nog een magazijn ‘De Concurrent’ van Frans Notten met gebreide goederen en korsetten.

Omstreeks 1905 begint letterzetter Hermanus van Hooff-Sengers een boekdrukkerij op Fellenoord. ‘De Verenigde Drukkerij en Etikettenfabriek’ (VDE) van oud-onderwijzer en gemeenteraadslid Louis Vrijdag sr (1879-1937) is aan ’t Eindje/Gagelstraat gelegen. Samen met broer Frans Vrijdag, die smid is, richt hij rijwielfabriek Vrijdag & Co op, waar tot 1929 fietsen van het merk Friga geproduceerd worden.

Smid Jac. A. Snep handelt eveneens in rijwielen, maar later in rookwaren. Bij rijwielhandel ‘De Som’ van P.H. van der Sommen-Tebak kunnen fietsen gekocht en gerepareerd worden. In 1925 verhuist Wed. J. Trommar & Zn van ’t Eindje naar de Fellenoord, waar de firma pendules, klokken, wekkers, barometers, brillen, pince-nez (knijpbril) verkoopt en repareert.

← Diverse advertenties van Fellenoordse ondernemingen.

↑ Fellenoord als winkelstraat, circa 1928. Beeld: Jan Spoorenberg.

↓ Transportbedrijf Ant. Spoorenberg, circa 1929. Beeld: Jan Spoorenberg.

Naar de kapper kan men bij J.H. Vermeulen, H.S. Wijn of naar coiffeur-toneelkapper Gust van Gorp, waar tevens het 'Eindhovensche Administratie- en Wisselkantoor als hoofdagenschap van de Hollandsche Credietbank met G. Soeter' is gehuisvest. In 1931 stapt Van Gorp over naar een winkel 'in tooneelbenodigdheden, feest- en schertsartikelen, goochelapparaten, vuurwerk en verhuren van pruiken en costumes'.

Omdat Eindhoven rond 1920 een van de snelgroeende steden in Nederland is, kiezen filiaalbedrijven die soms elders in de stad al winkels hebben, ook voor deze drukke doorgangsroute: P. de Gruyter & Zoon, C. Jamin, Chocolaterie Lido en Ververij-stomerij Kreijmborg. Later komen er winkels met namen zoals 'De Magneet NV', Volksdrogisterij De Walvisch', 'Sigaren- en sigarettenmagazijn 'House Bouquet', 'Sigarenmagazijn Clovis', 'Sigaren- en sigarettenmagazijn Het Valutahuis', 'Sigarenmagazijn Parcival', 'De Tabakshoek', 'Het Verlichtingshuis', 'De Bloemenhal', 'Particulier Gramofoonhuis' later 'Musica' van Fr. Kuijpers, 'Het Lijstenhuis' van A.L. Braun en Kunsthandel P.H. Vilé.

Koffiehuizen dragen in deze jaren namen zoals Victoria, Populair, De Sleutel, Carlton, De Voetbrug, De Nieuwe Rooilijn (later Eldorado), Vier Linden (later Fellenoord). Hotel De Kroon aan de Boschdijk 24 – niet te verwarren met Garage De Kroon van H.J. van de Ven iets verder op – wordt verbouwd tot een moderne concertzaal, maar gaat failliet. Buurman, Hotel, café, restaurant Riche aan de Boschdijk lijkt het beter te doen.

Van oudsher zit het expeditiebedrijf van Antoon Spoorenberg Jzn op de Fellenoord. In 1902 vestigt zich de jonge arts A.J. Verhagen (1875-1942) in een pand van de Wed. Notten als 'genees-, heel- en verloskundige'. Dan is vroedvrouw G.W. Prins-Vels (1871-1952) al werkzaam in de dichtbevolkte stadswijk en vestigen zich ook nog de verloskundigen M.C. Peeters-Schaap (1888-1952) en M.Ph. Notermans-Kreukels (1892-?). Vanaf 1910 is er ook de veearts H.H. Nijssen (1880-1957) te vinden, die zich met de keuring van vee en vlees bezighoudt en later directeur van het gemeentelijk slachthuis zal worden. En tot slot bevindt zich in Fellenoord ook de Bioscoop Luxor Theater en later de City-Bioscoop. Door deze uitbundige bedrijvigheid ondergaat de 'dorpse' Fellenoord een metamorfose en wordt een verlengstuk van de 'stedelijke' Demer en Rechtestraat.

Socialisme en komst coöperatie

Veel winkeliers in Woensel, met name bakkers en grutters, hebben meerdere huizen in hun bezit. Vanwege de grote woningnood in de jaren 1900-1940 verhuren ze deze met als voorwaarde dat de huurders inkopen doen bij hun winkels. Hierdoor is er sprake van gedwongen winkelnering en prijsopdrijving. **6)** Terwijl de meeste arbeiders in de fabrieken op Eindhovens grondgebied werken, doet juist deze stad niets aan hun huisvesting. Noodgedwongen pendelen veel arbeiders met benenwagen, per fiets of met stoomtram van en naar de omliggende dorpen, of huren noodgedwongen kleine, krappe woningen van slechte kwaliteit op Fellenoord.

De fabrikanten stellen dat door gebrek aan huisvesting de industriële groei van hun bedrijven wordt belemmerd. Bovendien draaien de omliggende gemeenten – en niet Eindhoven – op voor hoge kosten bij armoede door werkeloosheid, invaliditeit, brodeloosheid of het overlijden van de kostwinnaar: ‘zoodat het pauperisme aldaar zich op onrustbarende wijze uitbreidt’. Vooral in de omgeving van Fellenoord zijn de armoede en sociale problemen zichtbaar. Het samengaan van Eindhoven met de omliggende gemeenten tot Groot-Eindhoven wordt een dringende noodzaak en is eigenlijk onvermijdelijk. Het is ook niet zo gek dat juist hier het socialisme in Eindhoven letterlijk vaste grond onder de voeten kan krijgen.

Dat gebeurt in september 1897 met de oprichting van de R.K. Werkliedenvereniging De Eendracht die zich aan de overheersende invloed van de katholieke geestelijkheid wil onttrekken. De oprichting van deze vereniging is een reactie op de oprichting van R.K. Volksbond. Als uitvloeisel van de encycliek *Rerum Novarum* was deze bond in januari 1896 opgericht om de katholieke beginselen onder werklieden te handhaven en het socialisme te bestrijden. Daarnaast ontstaan nog de behoudend katholieke Leo-Vereniging en het liberale Eindhoven Vooruit, waardoor de tegenstellingen aangescherpt worden en de partijen nog sterker en dogmatischer tegenover elkaar komen te staan.

De werkliedenvereniging publiceert vanaf december 1900 een eigen, socialistisch afdelings-maandblad *De Eendracht*, waarvan fabrikantenzoon Eduard Redelé hoofdredacteur is. Hij is ook, samen met de broers Gerard en Anton Philips, de financier ervan. Het blad stelt dat socialisme en katholicisme niet met elkaar in strijd hoeven te zijn en dat een vorm van christen-socialisme mogelijk is. Van katholieke zijde wil men daar echter niets van weten.

Redelé haalt voor een spreekbeurt Floor Wibaut, de latere wethouder van Amsterdam, naar Eindhoven om over de arbeiderscoöperatie te spreken. Dit leidt in het najaar van 1902 tot de oprichting van de ‘Coöperatieve Broodbakkerij en Verbruiksveereniging Helpt Elkander’. Deze vereniging koopt circa 850 m² grond ‘grenzende aan het Binnenpad en aan den nieuwen weg naar den dijk te Woensel’. De coöperatie bouwt er een bakkerij en op de hoek met het Binnenpad een broodwinkel.

In november 1904 komt schoorvoetend een afdeling Eindhoven van de Sociaal Democratische Arbeiders Partij (SDAP) van de grond. Philipsemployé Jan Jansen en sigarenkistjesmaker Hendrik Rooijmans spelen daarbij een leidende rol. **7)** De afdeling, aanvankelijk met slechts 20 leden, nodigt prominente SDAP-leden uit, zoals Pieter Jelles Troelstra, Willem Vliegen, Hendrik Spiekman, Jan Schaper en geboren Eindhovenaar Henri van Kol om in Eindhoven een spreekbeurt te verzorgen.

In januari 1907 wordt de harmoniezaal van Musis Sacrum aangekocht ten behoeve van de arbeidersbeweging in Eindhoven. Het wordt omgedoopt tot Volksgebouw en hier vinden vergaderingen, lezingen en feesten plaats. Daarnaast is er een leestafel, bibliotheek, biljart en een toneelvoorziening. Er worden geen alcoholische dranken geschonken. Enkele jaren later komt er aan de Fellenoord een tweede winkel van Coöperatie ‘Helpt Elkander’.

In mei 1919 doet de SDAP mee aan de gemeenteraadsverkiezingen en komen er voor de eerste keer SDAP-leden in diverse gemeenteraden. In Woensel drie: Albert Andries de Jong, Hendrik Rooijmans en Johannes van Beek. Bij de nieuwe verkiezingen, in verband met de vorming van Groot-Eindhoven, komen in de raad: Andries de Jong, Jan Jansen en Johannes van Beek in plaats van Hendrik Rooijmans, die ‘verkozen’ weigert zitting te nemen.

In sociaaldemocratische arbeiderskringen vinden, vooral bij jongeren, geheel-onthouding van sterke dranken, geboortebeperving, vegetarisme, pacifisme en antimilitarisme weerklank. Binnen speciaal opgerichte verenigingen worden deze idealen uitgedragen. Zo propageert de Nieuw-Malthusiaanse Bond geboortebeperving met anticonceptiemiddelen om de negatieve effecten van overbevolking tegen te gaan. Het is dan ook niet vreemd dat op de socialistische Fellenoord, in de Harmoniestraat 10, de ‘Hygiënische Gummihandel van Joh. Pennings v/h Sanitas’ is gevestigd. Het bedrijf adverteert vanaf 1925 in de sociaaldemocratische en communistische dagbladen *Het Volk* en *De Tribune*, maar niet in het katholieke *Eindhovensche Dagblad*.

↕ Coöperatieve Broodbakkerij en Brandstoffenhandel 'Helpt Elkander' aan de Harmoniestraat, 1910-1915. Beelden: RHCE.

Tweede kerk van Woensel

Omdat de Fellenoord sterk groeit en op een behoorlijke loopafstand van de centrale Sint-Petrus-Stoelkerk in Woensel ligt, is er behoefte aan een eigen parochiekerk. Wellicht dat de opkomst van het socialisme op Fellenoord, daarbij ook een rol heeft gespeeld. Want dat is veel katholieken, met name de geestelijkheid, een doorn in het oog. In 1908 stelt de Bossche bisschop Mgr. Wilhelmus van de Ven (1834-1919) Johannes Mathijs Peters (1865-1932) aan als bouwpastoor. Peters is dan rector van de Reinier van Arkel in 's-Hertogenbosch.

De toekomstige parochianen willen de kerk wijden aan de H. Rochus van Montpellier: de meest bekende pestheilige, die wordt aangeroepen bij allerlei besmettelijke ziekten en patroonheilige is van artsen, chirurgen, apothekers, verpleeghuizen en ziekenhuizen. Maar omdat voor de bouwkosten al een beroep gedaan kan worden op de schenking van J.P. Grewen, later J.P. Grewenfonds, moet de nieuwe kerk, volgens de voorwaarden van de schenker, aan St. Antonius van Padua worden gewijd. In de volksmond krijgt de kerk al snel de naam Fellenoordkerk. Het kerkgebouw komt op de plaats, waar tot 1890 een windmolen heeft gestaan. Het ontwerp is van architect Albert Margry (1857-1911) van het Rotterdamse architectenbureau Gebr. Margry & Snickers. Het bestek is in oktober 1908 gereed. De Tilburgse aannemer Johannes W.M. Kocken (1844-1923) blijkt bij de publieke aanbesteding de laagste inschrijver en aan hem wordt de bouw gegund.

Op 18 april 1909 wordt officieel de parochie 'Fellenoord' door de Bossche bisschop opgericht en een dag later op 19 april 1909 wordt de kerk geconsacreerd. Dit gaat gepaard met grootse feestelijkheden. Er vindt een optocht plaats met meerdere harmonieën, verenigingen en praalwagens. Er worden versieringen van groen en lampionnen aangebracht en er worden erebogen opgericht, onder meer met de tekst: 'Al is de Polder nog zoo slecht, Toch strijdt ze voor het kerkerecht'. In de toren worden twee klokken, afkomstig uit de Oude Toren, opgehangen, die door de Duitse bezetter in januari 1943 worden gevorderd en afgevoerd.

In de nabijgelegen nieuwe, door de architecten Louis Kookken (1867-1940) en Frans Wolters (1877-1959) gebouwde R.K. Jongensschool St. Joannes Berchmans beginnen de fraters van Tilburg in september 1923 de lessen. Het parochiebestuur Fellenoord koopt in 1932 het Volksgebouw van de 'rooien' in de Harmoniestraat en vestigt daarin een parochiehuis voor jongens. In 1936 komt daar Sancta Maria bij, een nieuw parochiehuis voor meisjes aan de Kruisstraat. Dit is ontworpen door

architect Ant. L. Bogers (1882-1941). Het rijke roomse leven schiet stevig wortel op Fellenoord. Het huldealbum dat de parochianen aan hun pastoor Jan M.J.Th. van Wijck (1887-1980), de opvolger van pastoor Peters, hebben aangeboden ter gelegenheid van zijn 25-jarig priesterfeest, getuigt daarvan. In het met zorg verluchte en gekalligrafeerde boek worden alle parochiële verenigingsactiviteiten vermeld en alle parochianen zijn per straat met naam opgenomen. Een interessante bron bij de reconstructie van het parochielevens en de geschiedenis van Fellenoord.

In en na de oorlog

Bij het zogeheten Sinterklaasbombardement, op 6 december 1942, worden met name de kerk en de 'Fellenoord, Harmoniestraat, Lijmbeekstraat (vroeger Eindje genoemd) en Oude Bogert' zwaar getroffen. Er is niet alleen veel schade maar er zijn ook zo'n 140 doden te betreuren; 42 van hen staan als parochianen op het bidprentje vermeld dat tijdens de herdenkingsdienst is uitgedeeld. In 1952 komt er een herdenkingsmonument voor de slachtoffers op het parochiekerkhof aan de Boschdijk, ontworpen door Frans Vervest. Voor de kerkdiensten wordt noodgedwongen uitgeweken naar de noodkerken Sint-Antonius Kroon (vroeger de danszaal 'Hooizolder' in een voormalige sigarenfabriek naast Hotel De Kroon) en parochiehuis Sancta Maria aan de Kruisstraat.

De gehavende Fellenoordkerk wordt met respect voor het oorspronkelijke ontwerp gerestaureerd door de Tilburgse architect Jos C.A. Schijvens (1908-1966) in samenwerking met de Eindhovense architect Koos (J.C.) van Buijtenen (1909-2002). Op 15 juni 1949 wordt de kerk opnieuw geconsacreerd en in gebruik genomen. Op 5 april 1953 vindt de plechtige inwijding en bespeling van het nieuwe door Gebrs Vermeulen te Weert gebouwde orgel plaats door de parochiale kerkorganist Willem Th. van Maris en zijn vader Piet J. van Maris, organist van de Sint-Trudokerk.

Door de bombardementen en de wederopbouwplannen, waarbij onder meer het spoor wordt verplaatst, verdwijnen na Tweede Wereldoorlog zo'n 100 bedrijven en winkeliers uit het gebied Fellenoord-Lijmbeekstraat. Het stuit op weinig weerstand. Er worden in 1947 door architect Bernard Clement (1902-1959) met materialen, onder meer afkomstig van gesloopte panden, noodwinkels gebouwd tussen Boschdijk en Hemelrijken. Op suggestie van de winkeliersvereniging 'Fellenoord-belangen' gaat de straat Nieuwe Fellenoord heten. De eerste groep van 30 noodwinkels wordt op 8 november 1947 door burgemeester Hans Kolfschoten geopend

↑ ↑ Fellenoord, later Boschdijk met Muis Sacrum en St. Antonius van Paduakerk of Fellenoordkerk, 1900-1910. [Beeld: RHCE.](#)

↑ Sint-Joannes Berchmansschool aan de Boschdijk, met de eerste leerlingen, 1924. [Beeld: EIB.](#)

→ Fellenoordkerk, Boschdijk, 1910-1915. [Beeld: RHCE.](#)

↑ Schade Oude Bogert door bombardement van 6 december 1942 gezien over het spoor vanaf de Parallelweg, 1942-1943. Beeld: RHCE.

↓ Toespraak door oud-minister Theo Tromp bij de opening van de noodwinkels aan de Fellenoord. Op de voorgrond staan v.l.n.r.: wethouder Sporre, burgemeester Kolfschoten en wethouders Van Kemenade, Janssens en Gijzels, 08-11-1947. Beeld: RHCE.

↓ Noodwinkels gebouwd tussen september 1947 en april 1948. Beeld: RHCE.

en oud-minister Theo Tromp houdt als voorzitter van de adviescommissie van Wederopbouw een toespraak. Een half jaar later, op 1 mei 1948, wordt het tweede deel van 18 noodwinkels geopend. Deze keer door wethouder Frans van Kemenade met een toespraak van Jacques Denteneer, voorzitter van de V.V.V.

De ingebruikname van de noodwinkels maakt de weg vrij voor de plannen om het hoogspoor met tunnels te bouwen om noord en zuid zonder oponthoud te kunnen verbinden. Het hele gebied gaat op de schop en door de gefaseerde afbraak duurt het tientallen jaren, voordat de grootschalige nieuwbouw is verzeen. In verband met uitbreidingsplannen verdwijnen omstreeks 1963 de noodwinkels en door de kaalslag van de buurt zijn er onvoldoende parochianen meer. Het vormt de opmaat naar de sluiting van de Fellenoordkerk op 17 oktober 1971. Twee jaar later wordt de kerk afgebroken, waarbij de toren op spectaculaire wijze is opgeblazen. Aan alle bedrijvigheid van middenstanders is dan een eind gekomen en heeft definitief plaatsgemaakt voor grootschalige verkeerswegen en kantoorcomplexen.

Schrijver-dichter Lodewijk van Woensel, alias Louis Vrijdag (1913-1994), geboren aan het Binnenpad bij de Fellenoord, denkt met weemoed terug aan de goede oude tijd in zijn boekje *Goej volk* uit 1962. In Woensels dialect schetst hij treffend de situatie in het naoorlogse Eindhoven:

'We weten 't genogt, Endhove stao op z'ne kop; in 't hil land wordt gepraot over de stad in de steigers, we lève zu te zeggen in 'n steigerende stad en alles wa nog 'n klèin bietje dynamiek in z'n lijf hee steigert mee. We doen dè nie direct uit greutsighèid, we doen 't ôk nie aalt zonder mopperen as we deur de straote stiefelen en van 't ene gat in 't aander valle, mèr we doen 't umdè we wete, dè 't nôddig waar, hard nôddig! ... En nou we dan alles op z'ne kop gaon zetten en ons kinder strakke van gin toewten of blaoze mir wete over ons geboorteland, nog legge we dan toch nog efkes vaast, dè-t-er in Woensel vruuger jaore 'n èige volk leefde in den Bogert en op 't Broek, op 't Lijntje en an de Kaok en nie te vergète in de Polder, goej volk, mèr reùw, reùw volk, mer toch goej.' **8)**

Noten

↑ De wederopbouw met de aanleg van het hoogspoor, luchtopname 1951. Beeld: RHCE.

- 1) A. van Lieshout, Toponiem 'Fellenoord', in: *Nomina Geographica Neerlandica* 14 (1954), 175-177
- 2) Steph. Hanewinkel, *Geschied- en Aardrykskundige Beschryving der Stad en Meiëry van 's-Hertogenbosch ...*, J.C. Vieweg Nijmegen 1803, 395
- 3) *Eindhovens Dagblad* van 19 mei 1921, 2 maart 1922, 2 en 10 oktober 1923, 19 oktober 1928, 27 maart 1929, 9 en 20 april 1929, 22 mei 1930, 1 juli 1930 en *De Zuid-Willemsvaart* van 15 oktober 1923
- 4) *De Peel- en Kempenbode*, 6 oktober 1906
- 5) Antoon Coolen, *Van de breischei tot 75 gauge. Het verhaal van een kousenfabriek 1830-1955*, 's-Hertogenbosch 1955
- 6) Frank A.G.M. de Jong, Een onderzoek naar gedwongen winkelnering in Eindhoven en de sedert 1920 geannexeerde gemeenten Woensel, Gestel, Stratum, Strijp en Tongelre, 1870-1920, z.p. 1979 (ongepubliceerde scriptie, in te zien bij RHCE)
- 7) H. Rooijmans, *De opkomende Arbeidersbeweging in Eindhoven. Geschetst door H. Rooijmans, President der Werklieden-Vereeniging "De Eendracht"*, Eindhoven 1900; J. Jansen, *De Sociaal-Democratie en Waarom, hoe en waarmee zij bestreden wordt*, Eindhoven 1904; J. Jansen, Het "Eindhovens" Socialisme: beoordeeld door M. Nabuurs, kapelaan te Eindhoven, Eindhoven 1910; J. Jansen e.a., *Helpt Elkander. Feestuitgave ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan der coöperatie 1903-1913*, Eindhoven 1913
- 8) Al eerder heeft Lodewijk van Woensel verhalen in dialect geschreven in *Frankenland. Tijdschrift van de Frankische Werkgemeenschap De Spade* en in de *Philips Koerier*. In het laatste weekblad staan in maart en april 1951 o.a. twee 'herinneringen' aan dit gebied: 'Vruuger jaore. Toen Woensel nog zu'n bietje hoofdstad van Endove waar. Ze zette de zaak op z'nne kop, mèr meziek blijft erin' en 'Vruuger Jaore. In de Polder wōnde goei, mèr reu̯w volk. Benjamin Jesse, den Duuk en Lien mee den pijp'.

D'r zallen onder de inwoners van Endove zeker nog hil wa mense zijn die de Polder nie gekend hebbe, dus we moete beginne mee te vertelle, dè de Polder 'n stuk van Woensel waar, tussen 't Endje en de Half Maon, waar 't tegenworrig Lijmbeekstraat hiet en vruuger den Hoge Weg. En ge moet toch al minstes tusse den Bosdijk en de spôrlijn nao Bèst geborre zijn, wil-de toe de ingewijden heure die de Polder en 't Poldervolk in z'n doewn en laote bekeken hebbe. Veur 'nen vrimde waar 't beter um 's Zondagsmiddags 'nen aanderen wandelweg te kieze dan krèk deur de Polder, want 't waar daor 'n sôrt volk dè liever zu'n bietje op z'n èige bleef en vrimde gezichte nie goewd uit kos staon. 't Waar goei volk, mèr reùw, lijk wij dè noeme, mèr veur de Polder moete we'r bij zegge, dè den balans toch nogal nao den reùwen kant deursloeg.

(*Philips Koerier* 7 (1950-1951), nr 26 van 7 april 1951, 6)

↓ Boschdijk, met links Bioscoop Luxor Theater, 1925. **Beeld: RHCE.**

Bronnen en literatuur

- Thom Aussems en Hans Horsten, *Eindhoven* (deel 1) en *Eindhoven. Transformaties zonder blauwdruk* (deel 2), Eindhoven 2021
- J.J.W. Blok, De annexatie van 1874, in: W.H.A. Renders (red.), *Bijdragen tot de geschiedenis van Woensel II*, Eindhoven 1979, 59-75
- Gabriël van den Brink, *De grote overgang. Een lokaal onderzoek naar de modernisering van het bestaan. Woensel 1670-1920*, Nijmegen 1996
- Martin H.G. Op den Buijs, *Stadgenoten. Groot Woensels Memoriaal. Beelden van een Eindhovens stadsdeel*, I-II, Eindhoven 1998-1999
- Ben Damen, *Zo was Woensel*, Eindhoven 2023
- René Erven, *Eindhoven en de city. Een debatgeschiedenis (1900-2000)*, Eindhoven 2024
- Henk Giebels, *De Eendracht en het ontstaan van de SDAP-afdeling in Eindhoven, in: Jaarboek voor de geschiedenis van socialisme en arbeidersbeweging in Nederland 1980*, Nijmegen 1981, 144-189
- Henk M.T.M. Giebels, *Katholicisme en socialisme. Het zelfbeeld van de Eindhovense christen-socialisten in het spanningsveld tussen traditie en moderniteit, 1885-1920*, Tilburg 1994
- Jos en Bauke Hüsken, *Eindhoven staat op de kaart. 500 jaar Eindhovense cartografie (1520-2020)*, Eindhoven 2023
- Frans A.M. Messing, *Het ontstaan van Groot-Eindhoven, 1890-1920. Spanningen tussen bevolking en materieel bestaan*, Tilburg 1980 (Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland deel XLIX)
- Jan M.P. van Oorscot, *Eindhoven een samenleving in verandering*, I-II, Eindhoven 1982
- Jan van Schagen, *Acht eeuwen Eindhoven. Verhaal van een stad*, I-II, Eindhoven 2020
- Jan Spoorenberg, Over Eindhovense winkeliers I, in: *'t Gruun Buukske* 14 (1985), 17-19; II (Wed. A.A. Notten), 14 (1985), 44-51; III (Vlijmincx de Vocht), 14 (1985), 90-99 en IV, 15 (1986), 53-56
- Jan Spoorenberg, *De opkomst van de filiaalbedrijven in Eindhoven I*, in: *'t Gruun Buukske* 22 (1993), 119-142; II, 23 (1994), 14-36; III, 23 (1994), 64-80; IV, 23 (1994), 158-171; V, 24 (1995), 28-37; VI, 24 (1995), 51-61; VII, 24 (1995), 109-116; VIII, 24 (1995), 136-150; IX, 25 (1996), 32-40; X, 25 (1996), 142-159
- Jan Spoorenberg, *De familie Spoorenberg uit Woensel*, 's-Hertogenbosch 2005

In de ban van groei

↑ Eindhoven wordt moderne autostad: Fellenoordkerk en de nieuwbouw van de Rabobank met op de achtergrond het TH-complex. [Beeld RHCE.](#)

Eindhoven, sinds 1961 de vijfde stad van Nederland, afficheerde zich als 'hoofdstad van Zuid-Nederland' en was in de ban van een grootstedelijk maakbaarheidsideaal. De agglomeratie zou namelijk in jaar 2000 wel eens tussen de 500.000 en 1 miljoen inwoners kunnen tellen. In deze tijd van optimisme en vooruitgang kregen de plannen voor noordkant van het hogespoor, dat in 1953 feestelijk werd geopend, een compleet ander uiterlijk. De grootschalige stadsuitbreiding, die in Woensel plaatsvond, werd hier op een uiterst 'autovriendelijke' manier verknoopt met de binnenstad van Eindhoven, met alle gevolgen van dien. Dit opmerkelijke hoofdstuk in de Eindhovense stadsgeschiedenis wordt beschreven door René Erven op de website van Architectuurcentrum Eindhoven.

Lees het hele verhaal op:
www.architectuurcentrumeindhoven.nl

Fellenoord als ruimtelijk experiment

↑ Drie plattegronden over elkaar: verleden (rood), heden (grijs) en toekomst (blauw) van Fellenoord. Beeld: Herman Kerkdijk.

De Eindhovense spoorzone vormt een sleutelrol in de enorme groei die de stad momenteel doormaakt. Het circa 55 hectare grote stationsgebied zal de komende jaren uitgroeien in een gemengde binnenstadswijk. Fellenoord verandert een aantrekkelijke omgeving voor zo'n 6.500 – 7.500 nieuwbouwwoningen en een innovatiedistrict voor bedrijven uit de technologie-, design- en kennissector. En, het wordt een belangrijke mobiliteitshub. Vanuit deze plek zijn er straks directe verbindingen met onder meer de TU/e en de Hightech Campus als met Eindhoven Airport. En, in de nabije toekomst met snelle treinen naar Düsseldorf, Aken en mogelijk ook Antwerpen. Het levert fraaie plaatjes op, maar hoe Eindhoveners zijn die? En, is er wellicht meer mogelijk? Herman Kerkdijk, jarenlang werkzaam bij de gemeente Eindhoven, denkt van wel. Hij stelt voor om juist om juist hier een openbare ruimte ontwerpen die de verbinding legt met de geschiedenis van de plek. Waarin het verhaal van het 'verdwenen Fellenoord' doorklinkt en herkend wordt.

Lees het hele verhaal op:
www.architectuurcentrumeindhoven.nl

'Fellen Oort' is waarschijnlijk een verbastering van 'felle voorde', een lastige of gevaarlijke doorwaadbare plaats. 'Fel' betekent gevaarlijk en 'voorde' is een begaanbare oversteekplaats in drassig gebied

Colofon

Teksten en redactie René Erven, Peter Thoben, Herman Kerkdijk

Met medewerking van Marie-Helene Duisters, Irene Fuchs, Jos Hüsken, Lydia Bongenaar, Lilian Calame en Loes Heuvelmans

Met dank aan Jan Spoorenberg, Bauke Hüsken, Huub Jacobs, Philippe Fentener van Vlissingen, medewerkers van: Regionaal Historisch Centrum Eindhoven (RHCE), Eindhoven-in Beeld (EIB) en Microstad

Vormgeving oranje vormgevers, Eindhoven

Druk Goedhart Repro, Helmond

Copyright Comité Open Monumentendag Eindhoven / Architectuurcentrum, Eindhoven 2024

